

## Het politiek landschap in de Zweefmeter

Als je de Zweefmeter van BNNVARA invult, kom je uit in een zgn politiek landschap. Dit landschap heeft twee dimensies. Deze dimensies kenmerken het debat over (on)gelijkheid en een rechtvaardige samenleving. Beide dimensies worden hieronder nader toegelicht.

### Dimensie 1:

#### Gelijkheid versus Competitie

De horizontale as meet de steun voor gelijkheid versus competitie; een dimensie die is gerelateerd aan de traditionele politieke scheiding tussen “links” en “rechts”. Hier gaat het over het DOEL van een samenleving: moet iedereen in de samenleving zo veel mogelijk gelijkwaardig zijn of moet de vrije markt zijn werk kunnen doen, ook al ontstaan dan grote verschillen?

Deze as bevat stellingen die het onderscheid maken tussen steun voor beleid gerelateerd aan herverdeling van welvaart, een meer of minder egalitaire samenleving, een hoog algemeen welzijn door ruimhartige sociale en collectieve voorzieningen waar iedereen toegang toe heeft (het zogenaamde universalisme). In dit denken zijn mensen zo min mogelijk een goed, een commodity, maar worden juist door verschillende verzorgingsstaat arrangementen ‘ge-decommodificeerd’. Voor het overleven hoef je je arbeid dus niet aan de markt aan te bieden, de staat zorgt ervoor dat iedereen een waardig leven kan leiden.

Partijen die aan de linkerkant van het midden uitkomen zijn dus voorstander van een overheid met meer verantwoordelijkheden. Ook geloven zij dat de overheid niet alleen moet regeren, maar ook welvaart herverdelen, moet zorgen voor ruime sociale voorzieningen, het creëren van gelijke kansen en de sociale zekerheid uitbreiden met als doel de ongelijkheid te verkleinen. Deze collectivistische aanpak betekent extra kosten, die kunnen worden gedekt door, bijvoorbeeld, de belasting te verhogen.

Aan de ander kant van deze dimensie staat het denken over rechtvaardigheid in het teken van begrippen als meritocratie, individualisme, keuzevrijheid van individuen en persoonlijke verantwoordelijkheid. In deze visie heeft de staat een veel kleinere verantwoordelijkheid, en moeten individuen gewoon voor zichzelf (en voor elkaar) zorgen. Wat telt zijn de eigen inzet en talent. De staat levert een zo gering mogelijk pakket aan ondersteuning en garandeert dat de vrije markt haar werk kan doen. De ongelijkheden die dan ontstaan zijn simpelweg het gevolg van de inspanningen en competenties van individuen. Partijen aan deze kant van de as vinden dat de overheid zo min mogelijk moet ingrijpen in het economische verkeer, in de samenleving en in het persoonlijke leven van burgers. Burgers moeten zelf hun problemen oplossen. Diegenen die hulp nodig hebben kunnen niet

automatisch een beroep doen op de staat, maar uitsluitend in uiterste noodzaak als anderen – zoals familie en vrienden, of de kerk en andere maatschappelijke organisaties daar niet in slagen. Deze partijen zijn voor lage belastingen, minder sociale en publieke voorzieningen en tegen herverdeling van rijk naar arm. Zij benadrukken de individuele verantwoordelijkheid als het aankomt op het persoonlijk welzijn. Voor de partijen aan de rechterkant is het bestaan van (economische) ongelijkheden een natuurlijke ontwikkeling in elke samenleving.

## **Dimensie 2:**

### **De ‘helpende en bevrijdende staat’ versus een ‘dwingende en belemmerende staat’**

Op de verticale as staan burgers en partijen verdeeld op basis van hun visie op het EFFECT van staatsoptreden. Is de staat in de kern nu iets dat mensen helpt in hun leven of worden de keuzes en bewegingsvrijheid van mensen nu juist beperkt als de staat iets doet. Hier staan tegenover elkaar het idee dat een samenleving gelijkjer en rechtvaardiger kan worden gemaakt tegenover het negatieve staatsbeeld dat een actieve staat juist als ongewenste dwang ervaart: het opleggen van een bepaalde ideologie aan de hele samenleving - een soort van “social engineering” die ongewenst is.

Mensen en partijen die deze laatste visie aanhangen – dat een actieve staat alleen maar dwingt en belemmert – hebben de neiging de staat zo min mogelijk regulerend te laten zijn, zo min mogelijk regels want dat is alleen maar een belemmering van de vrijheid van mensen. De interactie tussen de staat en samenleving is dus een zero-sum game: als de staat iets doet, vermindert dat de mogelijkheden van burgers. Burgers en partijen die de staat als dwingend en beperkend ervaren, hebben de neiging om staatsregulatie te zien als buitensporige instrumenten die individuele vrijheden en mogelijkheden beperken. In deze visie is een staat die huizen bouwt negatief: dat vernietigt de vrije marktwerking en vermindert de vrijheid van private ondernemingen die huizen willen bouwen tegen een marktconforme prijs. Een overheid die het milieu zegt te beschermen dwingt bedrijven tot hogere kosten of andere werkzaamheden en procedures, dat beperkt die ondernemingen in hun (internationale) concurrentie. Overheden die een minimumloon afdwingen maken de winstgevendheid van bedrijven kapot, werknemers kunnen best zelf beslissen of ze voor een baas willen werken.

De staat moet zich ook niet mengen in het publieke debat of deze pogen te reguleren. Voor mensen en partijen aan deze kant van de scheidslijn is de vrijheid van meningsuiting belangrijker is dan het verminderen van discriminatie. Dit betekent ook dat grote (social) mediabedrijven niet censureren en de overheid hier geen invloed op heeft. Clubs, organisaties en scholen mogen zelf weten wie ze toelaten, huisbazen mogen zelf bepalen aan wie ze een huurwoning geven en als je iets wilt zeggen over een bepaalde bevolkingsgroep dat moet dat kunnen. Als de staat dat verbiedt dan is de individuele vrijheid het slachtoffer. Alleen individuele capaciteiten en talenten tellen, rekening houden met bepaalde achtergrondkenmerken of automatisch aannemen dat sommige mensen of groepen benadeeld zijn en extra steun moeten hebben is onrechtvaardig. Dat is voortrekkerij.

Het tegenovergestelde van deze dwingende staatsvisie is het idee dat de staat burgers juist een helpende hand kan bieden en bevrijdend kan zijn, staatsoptreden verruimt de mogelijkheden van burgers en stelt hen in staat meer te doen dan ze zonder die steun zouden kunnen. Een voorbeeld van een groep die de hulp van de overheid van gebruiken zijn immigranten, die in deze visie op de staat dan ook hulp zouden moeten krijgen bij het vinden van een woning en een baan. Juist deze mensen zijn kwetsbaar en hebben de hulp van de staat nodig. Deze staatsvisie gaat uit dat sommige mensen in de samenleving meer nodig hebben dan anderen en dat de staat dus wel degelijk onderscheid mag maken door sommigen meer te helpen dan anderen. Juist burgers die een achterstand hebben krijgen dan een extra zetje. Die 'ongelijke behandeling' zorgt dan voor meer gelijkheid en maakt dat iedereen kan meedoen.

In deze visie is de staat beschermend en bevrijdend. Als de staat dingen verbiedt dan is dat om het collectief beter te maken – om het milieu te beschermen of armoede tegen te gaan, om huizen te bouwen of werkgelegenheid te scheppen. Hierdoor krijgen mensen de middelen en een menswaardig bestaan waardoor zij volwaardig mee kunnen doen in de samenleving.

Het doel van staatsingrijpen is zorgen voor het hoogst mogelijke niveau van gelijkheid en rechtvaardigheid, dus mag de staat ingrijpen bij discriminatie. De staat beschermt zo de zwakkeren – of minderheden – tegen de machtigen en de meerderheid, en zorgt dus voor een 'gelijker speelveld'. Immers, de markt ontwricht en zorgt voor ongewenste ongelijkheid en sociaal onrecht. De staat moet die op materieel en immaterieel niveau bestrijden. Dat is geen beperking van vrijheden, want het maakt mensen die anders tweederangsburgers zouden worden juist vrijer. Dit idee van 'empowering' en een maakbare samenleving staat centraal in het bevrijdende staatsbeeld. Neem bijvoorbeeld de verhouding tussen mannen en vrouwen: door de structurele achterstelling van vrouwen, traditionele denkwijzen en 'old boys networks' hebben zij minder kans op topfuncties. Dus mag de staat ingrijpen door gelijke beloning af te dwingen of meer topfuncties voor vrouwen te bewerkstelligen in bedrijven.